

İNSAN HAYATINDAKİ YARIŞ OLGUSUNUN KUR'AN PERSPEKTİFİNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ

THE EVALUATION OF HUMAN HASTINESS AND THE PHENOMENON OF COMPETITION IN HIS LIFE FROM THE PERSPECTIVE OF THE QUR'AN

Dr. Yaşar ATİLA

MEB Kayseri Anadolu İHL. Temel İslam Bilimler, y.atila38@gmail.com

Kayseri / Türkiye

ORCID: 0000-0001-8121-9132

ÖZET

Yaşadığı hayatta insanlar bir yarışın içerisinde. Yarışarak yaşıyoruz. Bu yarış olgusu başta spor olmak üzere, sosyal, kültürel ve ekonomik hayatın her ânında ve her alanında açık bir şekilde gözlemlenebiliyor. İnsan bazen bir hedefe daha önce ulaşmak için başkalarıyla yarışıyor, bazen zaman ile bazen de kendisiyle yarışıyor. Her ne şekilde olursa olsun hayatın bütün alanlarında bir koşuşturmaca, acelecilik ve yarış söz konusu oluyor. Aceleci tabiatı veya dış etkenler insanı yarış yapmaya zorluyor. Bu makalemizde öncelikle insanın aceleciliği ve hayatındaki yarış olgusunun sebeplerini genel olarak irdeledik. Sonra da Kur'an-ı Kerim'de yarışma ile ilgili olarak kullanılan kavramların tespitini ve açıklamasını yaptık. Kur'an'da yarış olgusunun nasıl ele alındığının ortaya çıkartarak, yarışanların hangi alanlarda yarış yaptıklarını ve yarışın neticesinin ne olacağını göstermeye çalıştık. Kur'an perspektifinden müfessirler ve Müslüman bilginler gözüyle yarış olgusunun nasıl anlaşıldığını da belirlemeye çalıştık. Çalışmanın sonun da elde ettiğimiz bulguları paylaştık.

Anahtar Kelimeler: Yarış, Acelecilik, Rekabet, İnsan Doğası, Kur'an

ABSTRACT

People live in a competitive world. We live by competing. This phenomenon of competing can be observed at every moment and in every aspect of social, cultural, and economic life, especially in sports. A person sometimes competes with others to reach a goal earlier than them and sometimes competes with himself. In any case, there is a matter of rush, hastiness, and competition in all areas of life. In this article, we first examined the reasons of human hastiness and the phenomenon of competition in his life. Then, we tried to reveal how the phenomenon of competition is understood from the perspective of the Qur'an through the eyes of commentators and Muslim scholars by determining how this phenomenon is handled in the Qur'an. At the end of the study, we shared our findings.

Keywords: competition, hastiness, human nature, the Qur'an

1. GİRİŞ

Dinleyen, anlayan, gören ve kavrayan bir varlık olarak çevremizi gözlemlediğimizde insan hayatının her alanında bir yarışın, bir koşuşturmacanın, aceleciliğin sürüp gittiğini görüyoruz. Dünden bugüne insanlar bir yarışın içerisinde; gerek maddi alanda gerekse manevi alanda iyi, daha iyi ve daha üstün bir konuma ulaşmanın gayretindedir.

Bugünün dünyasında büyükler yarışıyor, küçükler yarışıyor; aileler, okullar, şirketler, devletler yarışıyor. Yarış her alanda hızını artırarak devam ediyor. Görülen o ki kıran kırana bir rekabet içerisinde bütün insanlık yarışıyor. Esasen biyolojik olarak da insan hayatı bir yarış ile başlıyor. Anne rahmindeki yumurtaya ulaşmak isteyen yüz milyonlarca sperm birbiriyle yarışıyor ve çok azı ona ulaşıyor; içlerinden bir tanesi şartlar uygun ise yarışı kazanıyor ve döllenmeyi gerçekleştiriyor. Özellikle yaşadığımız çağda yarışmalar insan hayatının her alanında; bilimde, sporda, kültürde, teknolojiye, özel yeteneklerde, evde, işte, okulda, yolda, arabada, yerde ve gökte; her zaman her yerde yapılıyor. Hatta benzer türdeki yarışlar ülkelerin sınırlarını aşıyor ve küresel bir renge bürünüyor. “İnsan ilişkilerinin oldukça yoğunlaştığı ve karmaşıklaştığı, değer yargılarının sarsıntı geçirdiği, her türlü değişimin süratle yaşandığı çağımızda; dünyamız küçülmekte, ülke içindeki yarış giderek dünya ile yarışa dönüşmektedir. Bu yarışın temel ögesi ise insandır. İnsanın bu yarıştan galip çıkabilmesi iyi eğitime bağlıdır. Aksi halde istesek de istemesek de devam eden bu yarış insanı kendinden uzaklaştırıp köleleştirebilir.”¹Bu tespit bize sürekli yarış temelli bir hayatın insan için bir problem kaynağı olabileceğini, onu kendisi için yarıştığı nesnenin bağımlısı/kölesi haline getirebileceğini söylüyor.

İnsan hayatındaki yarışların belirlenmiş bir tarzı yok. Çoğu zaman informal bazen de formal şekilde yarışların yapıldığı gözlemleniyor. İnternette adında yarış kelimesi geçen yarışmalar üzerine kısa bir araştırma yaptığımızda sadece ülkemizde değil dünyanın birçok ülkesinde aynı anda yüzlerce benzer yarışmaların yapıldığını da görüyoruz.² Yarışmayı bir sektör haline getiren bu yarışmalar sadece keyifli vakit geçirmek için yarışmadığımızı aynı zamanda yarışı bir yaşam biçimi haline getirecek şekilde yarıştırdığımızı da gösteriyor. Ve bunlar bizi: -yoksa hayat insanlar arasında kıran kırana geçen bir yarıştan mı ibarettir? sorusuna ve sorgulamasına götürüyor. Peşinden de insan hayatına yarış olgusunu sokan duygu/dürtü veya arzusunun insanda varoluşunun sebebidir? Yarışma isteği insanın iç saikleriyle mi yoksa dış etkenlerle mi ortaya çıkmaktadır? soruları da merakımızı celbediyor.

Bu çalışmada öncelikle insanlardaki rekabet duygusunun ve yarış arzusunun kaynağının ne olabileceğini; bu arzusunun insan doğasından mı kaynaklandığını yoksa dış etkenlere bağlı olarak sonradan mı oluştuğunu anlamaya çalıştık. Yine ister iç isterse dış sebeple ortaya çıkmış olsun yarış ve rekabet olgusunun etik değeri sorgulanmaya çalışıldı.

¹Ersanlı, Kurtman, (2014). “Toplumun Öğretmen Beklentileri”, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 7 (1), 41.

²Örnek olarak bir internet sitesinde yer alan “Yarışma programları” kategorisinde sadece TV programı olarak yapılan yarışmalardan bazıları şunlardır: Akıl Kârı, Akılın Yolu Bir, Ana Ocağı, Bana Her Şey Yakışır, Ben Bilmem Eşim Bilir, Benim Kuaförüm, Benzemez Kimse Sana, Bi İş İçin Lazım, Buzda Dans, Çarkıfelek, Çılgın Teyzeler, Çocuktan Al Haberi, Dans Eder misin?, Dansa var mısın?, Devler Ligi, Doğruların Zamanı, Döndür Şansını, En Zayıf Halka, Eurosong, Exathlon, FearFactor Türkiye, Güldür Bakalım, İşte Benim Stilim, Kazanmak İçin 1 Dakika, Kelime Oyunu, Korolar Çarpışıyor, Oryantal Star, Popstar Alaturka, Girlsforever, Proje Moda, Rising Star Türkiye, Star Akademi, Survivor (yarışma), Survivor Kızlar-Erkekler, Survivor Türkiye, Büyük Macera, Süper Bulmaca, Tuhaf Taksi, Türkiye'nin Yıldızları, Türkstar, Ünlüler Çiftliği, Ütopya, Yok Böyle Dans...vs.

https://tr.wikipedia.org/wiki/Kategori:Yar%C4%B1%C5%9Fma_programlar%C4%B1, (Erişim: 31.05.2020.)

İsmi burada verilen ve verilmeyen yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde yüzlerce yarışma yapılmış ve yapılmaya devam ediyor. İşin ilginç yanı artık dünyanın “küçük bir köy” konumuna geldiğini kanıtlarcasına bu yarışmaların birçok farklı ülkede aynı anda ve benzer isimlerle yapıldığıdır. Bu da yaşadığımız çağda yarış ve yarışma olgusunun yerel değil küresel ve genel geçer bir olgu olduğunu gösteriyor.

Bu sebeple insanların rekabet duygusu ve yarışma arzusuyla ilgili alanyazınının taraması yapılarak öncelikle sosyal bilimler açısından konu incelenmeye çalışıldı. Akabinde konu Kur'an-ı Kerim bağlamında ele alınarak, Kur'an'da doğrudan yarış ifade eden kavramların tespiti ve açıklamaları yapıldı. İnsanın aceleciliğinin ve ondaki yarış dürtüsünün mahiyetinin, hikmetinin ve tezahürlerinin irdelenmesine geçildi. Son olarak da tefsir kitapları bağlamında insan hayatındaki yarış olgusunun değerlendirmesi yapılarak araştırma tamamlandı.

2. GENEL OLARAK YARIŞ OLGUSU

Sözlükte yarışmak; başkalarından üstün olmaya çalışmak, rekabet etmek, müsabaka yapmak; bilgi, yetenek, güzellik vb. alanlarda üstünlüğünü göstermek için yarışma işi, yarışım gibi anlamlara gelmektedir.³

Yarışma ile yakın anlamlı diğer bir kavram olan rekabet ise; aynı amacı güden kimseler arasındaki çekişme, yarışma, yarış şeklinde tarif edilmiştir.⁴ Rekabet; işte, sanatta ve bilimde benzerlerine üstünlük sağlama çabası, rakip olma, bir başkası ile aynı konuda yarışma, kıskanma,⁵ ileri geçme arzusu, hissi ve gayreti⁶ gibi anlamlara gelir. Kelimenin sözlük anlamından hareketle diyebiliriz ki yarış insanlar arasında her alanda gerçekleşmekte ve bir irade bağlamında bilinçli bir şekilde sürdürülmektedir.

Konuyu anlamamızda bize yardımcı olacak diğer bir kavram olan acele ve acelecilik ise: bir şeyi vaktinden önce istemek;⁷ hızlı, çabuk, tez, ivedi, vakit geçirmeden bir şeyi yapmak,⁸ güdü ve eğilimlerin dürtmesiyle bir şeyin gerçekleşmesini vaktinden önce istemek⁹ anlamlarına gelmektedir. Yarış kavramının tanımında geçen kendini gösterme, öne geçme, kıskanma ve birbirini çekememe, rakip olma açıklamalarından hareketle insan hayatındaki yarış olgusunun iki temel sebebe dayandığını söyleyebiliriz. Bu sebepleri de “iç ve dış sebepler” olarak sınıflandırılabiliriz. Yine bu sınıflandırmayı destekler mahiyette aceleciliğin tanımında geçen, bir şeyi vakit geçirmeden yapma durumunun da bir dış etken olarak insanı kendisiyle, başkalarıyla ve akıp gitmekte olan zamanla yarışa ittiği anlaşılmaktadır. Tanımda geçen kıskanma, birini çekememe; hırs ve haset duygularının insanları başkalarıyla yarışmaya iten sebeplerin başında geldiği görülmektedir.

Yarış ve yarışmalar insanlığın vazgeçilmez gerçeğidir. Genel olarak insanın içindeki daha iyiye ulaşma isteği, hırs, çekememezlik ve bencillik duygusu insanın özünde bulunan yarışma/başarma dürtüsünün ortaya çıkmasına neden olduğu görülmektedir. Bazen de insanın içerisinde bulunduğu şartlar onu acele etmeye ve işi yarışadöndürmeye itmektir. Aile içerisinde kardeşler arasındaki mücadele, okulda öğrenciler, iş hayatında çalışanlar arasındaki mücadele hep insanın içinde var olan acele etme ve yarışma duygusunun bir tezahürü olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.1. Yarışa Sebep olan İç Etkenler:

İç sebepler denilince aklımıza insanın doğasında yaratılıştan bulunan veya sonradan kazanılan çeşitli duygular, düşünceler ve dürtüler gelir. “İnsan doğası, üzerinde uzlaşılan bir kavram değildir. İnsan doğasının varlığı, değişe bilirliliği, iyi mi kötü mü olduğu gibi konular filozofların zihinlerini meşgul etmiştir. Özellikle insan doğasının iyi ya da kötü olup olmadığıyla ilgili tartışma, temelde insan doğası ve eylemleri arasında kurulan ilişki açısından önem kazanmaktadır. Bu ilişki kurulurken genellikle iki temel kabulden yola çıkılır.

³<https://sozluk.gov.tr/> (Erişim: 01.06.2020)

⁴<https://sozluk.gov.tr/> (Erişim: 01.06.2020)

⁵Parlatır, İsmail, Osmanlı Türkçesi Sözlüğü, Yargı Yay. Ankara 2012, s. 1400.

⁶Doğan, Mehmet, Büyük Türkçe Sözlük, Gerçek Hayat, İstanbul 2001, s.1105.

⁷Ahteri, Mustafa b. Şemseddin, Ahter-i Kebir, Matbaayı Amire, İstanbul 1302, s.650.

⁸<https://sozluk.gov.tr/> (Erişim: 17.01.2021)

⁹ Kasapoğlu, Abdurrahman, İnkâr ve Acelecilik Karakteri, Kelam Araştırmaları 4: 1 (2006), s. 95.

Bunlardan birincisi, insan doğasının kötü olduğunu ve temelde insan eylemlerini motive eden unsurun, insanın bencil doğasının arzularını doyurma çabası olduğunu iddia eden görüştür. Nitekim insan doğasıyla ilgili incelemelerde bulunan Hobbes'a göre herhangi bir otorite tarafından sınırlandırılmayan toplum-öncesi insanı, sadece kendi çıkarının peşinde koşan ve ne pahasına olursa olsun arzularını tatmin etmeye çalışan bir varlıktır. İkincisi ise insan doğasının iyi olduğu varsayımından yola çıkarak insan eylemlerini motive eden temel unsurun özgecilik gibi duygular olduğunu savunan görüştür.¹⁰ Bu bilgilerden hareketle denilebilir ki yarış ve rekabetin ortaya çıkış sebebi, ya insanın şahsi (bencil) arzularını doyurma çabası veya diğerkâmlık yani başkalarına yardım etme erdemidir. İnsanı yaratılış özü itibarıyla egoist, asosyal, yarışmacı ve saldırgan olarak kabul ettiğimize içindeki bencilliği terbiye edemeyen insan, bu durumda kendi bencil duygu ve ihtiyaçlarını elde etmek için başkalarıyla yarışa girmektedir. Bu durumda insandaki yarışma duygusunu iç bir etken olan öz çıkarını koruma dürtüsüyle açıklamak uygun görülmektedir. Yine kıskançlıkta rekabeti ortaya çıkartan iç sebeplerden birisi olarak görülmüştür. Başkasında bulunan farklı bir imkânı çekememe ve onun sadece kendisinde olmasını isteme arzusu, onu ele geçirmek için kişiyi yarışa itmektir.

Toplumda yarış ve rekabeti tetikleyen unsurlardan birisinin de kendini beğenmede aşırıya giden, narsisizm eğilimi olan bireyler olduğu söylenmiştir. “Bunlar ilgi odağı olmaktan hoşlanmakta, dikkat çekmeyi sevmekte ve kalabalık karşısında olmayı istemektedir. Bu bireyler kendilerine hayranlık duymakta, kendi başarıları karşısında oldukça böbürlenmekte ve statü göstergelerine oldukça önem vermektedir. Ayrıca narsizm eğilimi olan kişiler, kendi hayatlarını her yönden en üst düzeye çıkarmak için durmadan bir yarış içerisinde dirler. Yarış işe yaradığında bir gurur patlaması yaşayan bu kişiler, yarış kaybettiklerinde ise öfke ve suçlama krizleri yaşamaktadırlar.”¹¹

Yarışmayı tetikleyen iç dürtülerden birinin de insandaki hükmetme arzusu olduğu söylenmiştir. İnsandaki bu arzu kendini gerçekleştirebilmek için insanı harekete geçirmekte onu başkalarıyla rekabete sürüklemektedir. “Rekabet, hükmetme arzusunun bir sonucu olarak görülmüştür.”¹²

Yine yarış ve rekabeti tetikleyen asıl unsurun “başarma” arzusu ve onun vereceği tatmin olduğu da belirtilmiştir. Başarılı olma ve takdir edilme arzusu da insanın doğasında olan duygulardandır. “Birey, değerleri ve amaçları itibarıyla durağan bir varlık değildir. Başarılı olmak ve saygınlık kazanmak için çaba harcar. Varlığını kabul ettirmek ister. Bu olgu onu çabalamaya, rekabet etmeye ve başarmaya iten en temel özelliklerinden biridir. Rekabet, kişinin doğasında var olan özelliklerden biridir. Çocuk, ilköğretim çağına geldiğinde, arkadaş çevresi içerisinde yaşadığı toplumsallaşma sürecinde, başarılı olmayı, işbirliğini ve rekabeti öğrenmektedir.”¹³ (Yadigâr Akbayırlı, Betül Aydın, 2000: 8) Özellikle insanı başkalarıyla yarışa iten başarılı olma arzusunun ilköğretim çağına gelen çocuğun sosyalleşme süreciyle birlikte ortaya çıkmakta olduğu belirtilmiştir. Bu da bilinçli bir yarış sürecinin çocuk yaşlarda başladığını göstermektedir.

“Pierson, rekabetçiliği çok boyutlu bir yapı olarak ele almış, mükemmeliyetçilik ve olabileceğinin en iyisi olma amacıyla kişilerarası veya amaca yönelik başarma güdüsünün bir ögesi veya başarma motivasyonu şeklinde tanımlamıştır. Rekabetçilik şu şekilde tanımlanmıştır: Kaynağını başarma güdüsünden alan ve en iyi olma ya da mükemmel olma isteğiyle, yaşamın herhangi bir faaliyetinde diğer insanları geride bırakarak onlardan daha başarılı olmak için çalışmak ya da belirlenen amaca ulaşmak için gösterilen çabaları içeren bir tutumdur.”

¹⁰Tüfenkçi, Semra, “Rousseau’da İnsan Doğası ve Değerler Eğitimi”, Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 2017/2, c. 16, sayı: 32, s. 488-489.

¹¹Eraslan-Çapan, Bahtiyar, Satıcı, S. A., Yılmaz, M. F. Kayış, A. R. (2015). Karanlık Üçlü Ölçeği: Türkçeye uyarlama çalışması, 13. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresinde sunulmuştur, 7-10 Ekim, Mersin, Türkiye, s115.

¹²Tuncer Asunakutlu, Elif Karabulut Temel, Serkan Dirlik, “İnteraktif Karar Kuramı Bağlamında Rekabetin Nedenselliği Üzerine Bir Çözümleme” Celal Bayar Üniversitesi S.B.E., Sosyal Bilimler, C. 8/1 (2010), s.119.

¹³İ. Yadigâr Akbayırlı, Betül Aydın, “Bir Ölçek Geliştirme Çalışması: Rekabetçi Tutum Ölçeği (RTÖ): Geliştirilmesi, Güvenirliliği ve Geçerliliği”, M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi Yıl: 2000. Sayı 12, s. 9.

Buna göre insan kendini gerçekleştirme sürecinde başkalarında daha iyi olma hatta başkalarını da hesaba katmadan bir amaç uğrunda kendi kendini de geçerek hedefe ulaşma/başarma arzusuyla rekabete/yarışmaya yönelmektedir.

Sonuç olarak yarış ve rekabetin insandaki iç etkenlerle ortaya çıktığını söyleyenlere göre bu etkenlerin başında öncelikle insanın aceleci doğası geliyor. Sonra da insandaki sadece kendini düşünme (bencillik), kıskançlık, kendini beğenme (narsizim), başkalarına hükmetme arzusu, mükemmel olma isteği, başarılı olma güdüsü ve başkalarını mutlu etme erdemi gibi sebepler gelmektedir.

2.2. Yarışa Sebep olan Dış Etkenler:

İnsan toplumsal bir varlıktır. Onun inanç, düşünce ve davranışları içinde yaşadığı toplum tarafından şekillendirilir, sınırlandırılır. Sosyalleşmenin gereği budur. Yarışan insan genel olarak yarışını başkalarıyla yapmaktadır. Öyle ya da böyle insan yarışın başında veya içinde kendi dışındaki faktörlerden etkilenmektedir. İnsanın dışında onu yarışmaya sevk eden faktörlere dış etkenler demekteyiz.

Kendimizi içinde bulduğumuz modern yaşamın ‘rekabet et ve kazan’ biçiminde ifade edilebilecek temel bir düşünceye sahip olduğu söylenmiştir. Bu bağlamda rekabet et ve kazan görüşü, modern yaşamda var olmak ve yaşamak için olmazsa olmaz bir koşul olarak da değerlendirilmiştir. Rekabeti ortaya çıkartan sebebin insanlar arasındaki “eşitsizlik” ve “farklılıklar” olduğu da söylenmiştir. Buna göre: “Eşitsizlik, gerilimin kaynağı olarak görülebileceği gibi, klasik rekabet mantığı açısından gelişmenin kaynağı olarak da görülebilir. Aslında bireylerin birbirlerine benzeme ve birbirlerini benzetme motivasyonları, toplumsal ilişkilerin kurulmasında ve gelişiminde önemli bir belirleyici olmaya devam etmektedir. Farklılıklar rekabet yaratıp gelişimi hızlandırırken, toplumları atomize etmekte, heterojen bir karaktere dönüştürmekte ve germektedir. Farklılıklar özü itibariyle çatışmanın kaynağını oluşturur. Farklılıkların bilincine varılması ve bu bilinçle hükmetme arzusunu genişletme ve güçlendirme eğilimi rekabetin yani yarışın başladığı nokta olarak tasvir edilebilir.”¹⁴ Bu durumda insanların farklılıkları ve eşitsizlikleri onları birbirlerini geçme noktasında bir yarışa sokmaktadır.

Yine insanlar arasındaki yarışın insanların örgütlü yaşama geçmesiyle başladığı görüşünü dile getirenler de olmuştur. Buna göre: “İnsanlar ne bugün ne de dün birbiriyle yarışmaya başlamıştır: Örgütlü yaşamla birlikte o örgütlü yaşamın doğasına uygun ve o örgütlü tarzı destekleyen veya karşıtlığı üreten yarışma da beraberinde gelir.”¹⁵ Yukarıda da belirtildiği üzere toplumsallaşmayla birlikte uyulması gereken kuralların bireyler tarafından sorgulanması gruplaşmaları ve akabinde gruplar arası rekabeti ortaya çıkarmıştır.

Yine insanın acele etmesini ve yarışmasını etkileyen sebeplerden birisi olarak “zaman” faktörünü de dış sebeplere ekleyebiliriz. Zamanın önlenemez geçişi ve insanın onun karşısındaki aczi onu daha iyi değerlendirme noktasında insanı aceleciliğe ve onunla yarışa itmektir. Sınırlı zaman içerisinde insan sınırsız isteklerini elde etme arzusu insanı insanın acele etmeye ve yarış yapmaya mecbur bırakmaktadır.

Yarışın dış bir etkeni olarak bireydeki yarış bilincinin ne zaman oluşmaya başladığı da merak konusu olmuştur. İnsanlarda yarış bilinci ne zaman oluşur? İnsan ne zaman toplumsal yarışa katılır? şeklindeki bir soru; öncelikle çocukluk döneminde dinlenen masallarla oluşur, diye cevaplandırılmıştır. Çocukluk döneminde dinlenen masallar yoluyla insanda mücadele, rekabet ve yarışma bilincinin oluşmaya başladığı söylenmiştir. “Masallar hayal mahsulü olarak bilinir. Bu hayal, masalı anlatanının gerçekleşmeyeceğini bildiği fakat gerçekleşmesini arzu ettiği şeyleri içerir.

¹⁴Tuncer Asunakutlu, vd. 2010: 118-119.

¹⁵İrfan Erdoğan, “Tv’de Popüler Yarışma: Modern Gladyatörlerin Kansız Ölümü”, Bilim ve Ütopya, Nisan 2004, s. 17.

Bu nedenle masalların içerisinde günlük yaşamın gereği olan mücadelenin ve yarışın birçok çeşidini görmemiz mümkündür. Bu mücadele ve yarışın gerçekleşme ortamı ve mücadeleyi veren kahramanlar, olağanüstü yardımcı unsurlar taşısalar da insanın günlük yaşamı içerisinde kendisinden güçlü olanlara ve kendi çevresine karşı yarışın ilk örneklerini masalarda görürüz.”¹⁶

“Dünya masal incelemelerinde önemli bir yere sahip olan ve oluşturduğu indeksle masal araştırmalarında bütün dünya masallarının motif kataloğunun oluşmasına öncülük eden StithThompson’ın “Motif Index of Folk Literature” adlı motif kataloğunda da yarış ve rekabetin bütün dünya masallarının ortak motifleri arasında olduğu anlatılmıştır. Masalarda yarışmalar ile ilgili olarak görülen ortak motiflerden bazıları şöyledir: “Güçlü adam değirmen taşını kaldırır; güçlü güreşçi; müsabakayla evlilik imtihanı; adaylık yarışması; güreşme, ok atma, bir amaç için yarışan üç erkek kardeş; yalan söyleme kabiliyeti imtihanı; bir babanın verdiği vazifeler; iyilik kötülük karşısında zafer kazanır...vs.”¹⁷ Demek ki toplumsallaşma sürecinde insan, yarış fikriyle ilk defa bebeklik/çocukluk döneminde karşılaşmakta; yarış duygu ve düşüncesi o dönemde ortaya çıkmaktadır.

Masallara ek olarak çocukken izlenen filmler ve çizgi filmlerde de rekabet ve yarış olgusu çokça işlenmektedir. Bu durumda insanda yarış bilincinin dış bir etki ile gün yüzüne çıkmaya başlaması çocukluk çağında olmaktadır.

Yine günümüz eğitim koşullarında ilköğretim ve ortaöğretim çağındaki çocuklarımızın da bir yarış ortamına itildiğini yadsınamız olanaksızdır. İlk yıllardan başlayarak amansız bir koşuşturmaya, sabahın erken saatlerinden itibaren, okullara ulaşmak için bindikleri servis araçlarında başlamaktadırlar. Kalabalık sınıflarda yapılmaya çalışılan dersler sonucunda verilen yüklü ödevlerle ve daha ilerideki dönemlerde dershanelerin de yükü eklenerek çocuklarımızın yaşamları adeta bir yarışa dönüşmektedir.¹⁸ Aynı şekilde insanın yaşadığı zaman ve mekânda geçerli olan eğitim ve işe alım sistemleri de insanın içerisindeki yarışma dürtüsünü hem tetiklemekte hem de canlı tutmaktadır. Örneğin; Bir insanın hayatının ilk yıllarından itibaren hazırlığını yaptığı yarışa dayalı başarı endeksli sınavlar (LGS, ÖSS, KPSS gibi) öğrencilik hayatı boyunca insanın benliğinde derin izler meydana getirmekte ve sonraki süreçlerde yarışma psikolojisini üzerinden atamamasına neden olmaktadır.

Netice itibariyle insanı yarışmaya iten dış etkenlerin de bulunduğunu gördük. Bu etkenlerin başlıcaları; insanlar arasındaki “eşitsizlikler”, “farklılıklar”, “örgütlü yaşam”, “toplumsal yönlendirmeler”, “sistemsel zorunluluklar” ve “zamanı geçirme endişesi” şeklinde sıralanabilir.

2.3. Rekabet ve Yarışın Etik Değeri

Rekabet etmek ve yarış yapmak her zaman iyi midir? veya kötü müdür? Faydası ve zararı nedir? Yarışmaya değer mi? soruları bağlamında yarış yapmanın insan psikolojisine veya sosyal hayatına etkilerini de sorgulamak yerinde olacaktır.

“Teknolojik yaşamın getirdiği hızlı ve hazlı hayat bizi önemli ölçüde törpülüyor. Hızın getirdiği haz, bizi, sınırsız gelişimle birlikte doyumsuzluğa doğru koşturuyor. Her gün yenisi üretilen teknoloji, tıpkı şişmanlamakta olan bir insan gibi teknolojik obeziteye yol açıyor. Hız artarken doyumsuzluk nedeniyle yeni hazlar peşine düşüyor insan. Beynimizin haz üretim merkezi olan NucleusAccumbans (NAcc) bölgesi dopamin salgılama hızından dolayı uyuşuyor. Dopamin salgısının hızı arttıkça tatminsizliğe doğru sürükleniyoruz. “Daha yok mu?” gibi acınası bir davranışla haz peşinde koşan varlıklara dönüşüyoruz.

¹⁶Sedat Adıgüzel, “Bazı Azerbaycan Masallarında Yarış ve Rekabet Örnekleri” ACTA TURCICA, Yıl 2, Sayı 1, Ocak 2010, s.1.

¹⁷Sedat Adıgüzel, (2010), s.2.

¹⁸Şeyda çilden, “Müzik, Çocuk Gelişimi ve Öğrenme”, G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi Cilt 21, Sayı 1 (2001), s.2.

Fareler üzerinde yapılan deneylerde fazla hazzın ölüme yol açtığı bulunmuştur.”¹⁹ Bu açıklamadan anlaşılana o ki egonun tatmini için yarışa endekslenmiş sürekli hızlı ve hızlı bir hayata eğer dur denilmezse ve sınır konulmazsa neticesi insanın tatminsizliği ve mutsuzluğu oluyor. Bu yönüyle yarışan insan zararda ve yarışta kötü bir değer olarak karşımıza çıkıyor.

Psikiyatrist Kemal Sayar bu konuyla ilgili şu açıklamayı yapmaktadır:“En iyi, iyinin düşmanıdır” derler. Her işte en iyiyi hedefleyen bireyler bir süre sonra hiçbir şey yapamazlığın veya kronik erteleyici olmanın tuzağına düşebiliyor. Günümüz dünyasında pek çok insan hedefler arasında öncelik sıralaması yapmadan pek çok alanda birden başarı hedefliyor. Hem kariyer, hem çocuk, hem zenginlik, hem sosyal ilişkilerde en iyi olmak zorunda hissediyorlar. Bu büyük bir yorgunluk getiriyor beraberinde, zamanı bir türlü yettiremeyen, hiçbir işte arzu ettiği kadar başarılı olamadığı için hayata havlu atan bireyler ortaya çıkıyor. Bu insanlar bir süre sonra yılgınlığa kapılıyor ve mücadeleyi bırakıyorlar. Modern hayat, başarıyı çok fazla ön plana çıkarıyor. Bu başarı yarışında geri düşenler, sorunun sistemde değil kendilerinde olduğunu düşünerek utanç duygusu geliştirebiliyor. 'Tutunamayan', 'kaybeden' bireyin depresif olduğuna hükmediyoruz. Ama belki de bu başarı kültüründe ve görünme yarışının kendisinde bir arıza var.”²⁰ Yerinde bir tespitle Sayar, kanaatsiz bir şekilde ve bir çok alanda başarı elde etme yarışına katılan bireyin bir süre sonra yılgınlığa kapıldığına ve hayata karşı umarsız hale geldiğine işaret ediyor. Sürekli yarış içerisinde olmanın insanda nasıl bir tahribat meydana getireceğine değiniyor.

Uzman psikolog Pelin Atasoy'a göre de yarış olgusunun temelinde dış etkenler vardır. Ona göre modern dünyada hayat bir yarıştır ve başarı, her alanda yegâne hedefken; stres, depresyon, anksiyete yaşayan insanların sayısı artıyor. Giderek daha çok insan "mükemmeliyetçilikten" mustarip oluyor. Atasoy, gittikçe dışa odaklı yaşamaya başladığımızı düşünüyor ve şu tespitte bulunuyor: "İç dünyamızdan çok dış dünya önem kazanıyor. Performansa dayalı hayatlar yaşanıyor. Kabul görmek ve değerli hissetmek için maddi göstergelere daha çok ihtiyaç duymaya başladı insanlar. Hep daha iyisi var, daha üst modeli, daha güzeli/yakışıklısı, daha pahalısı, dahası var yani. Ama içe baktığımızda büyük bir boşluk görüyoruz, öyle bir duygusal boşluk ki, 'daha' larla bile dolması mümkün değil.”²¹

Yarışın olumsuz neticelerine değinen Karen Horney'egöre: “Kıskançlık, kardeşler-arası şiddetli yarışmaya bağlanmıştır. Güç, saygınlık ve zenginliğe bireysel çabalarla ulaşmak gerektiği zaman, başkaları ile yarışmalı bir mücadeleye girmek zorunlu olacaktır. Bu yarışma ekonomik bir merkezden bütün öteki alanlara doğru yayılmakta, sevgiye, sosyal ilişkilere ve oyun gibi faaliyetlere de el atmaktadır. Bu bakımdan bizim kültürümüz içerisinde yaşayan herkes için yarışma bir sorundur ve bu sorunun nevrotik çatışmaların çekirdeği olarak her zaman karşımıza çıkmasına şaşmamak gerekir... Her şiddetli yarışmada düşmanca bir tavır vardır, çünkü yarışmacılardan birinin zaferi ötekinin yenilgisi demektir. Kültürümüzün yarışmalı mücadeleleri içerisinde, bir insanın kendi durumunu güçlendirmek, kendi ününü-şanını artırmak, ya da kendisine rakip olabilecek birinin yükselmesine fırsat vermemek için, kendisiyle yarışma durumunda olan birine zarar vermeğe çalışması çoğu zaman uygun görülmektedir.”²² Sonuçları itibariyle kendi kişisel çıkarları için yarışa giren insanlar başarılı olsalar bile başkalarına zarar verebilmekte, daha kötüsü zarar vermeyi meşru görebilmektedir. Bu ise ya onun vicdanını yaralayarak yaptığı işte mutsuz ve huzuruz kılmakta ya da onu iç muhasebesi noktasında duyarsız hale getirmektedir. Bu yüzden etik değerler açısından, yarışmayı niçin yaptığımızın ve sonucunda neyi elde ettiğimizin sorgulanması önem kazanmaktadır.

¹⁹<http://www.gercek hayat.com.tr/yazarlar/maarif-meselesi/kemal-sayar> (Erişim: 01.06.2020.)

²⁰<https://www.sabah.com.tr/aktuel/2013/12/30/cagin-hastaligi-mukemmeliyetcilik>. (Erişim: 31.05.2020.)

²¹<https://www.sabah.com.tr/aktuel/2013/12/30/cagin-hastaligi-mukemmeliyetcilik>. (Erişim: 31.05.2020.)

²²Horney, Karen, Çağımızın Tedirgin İnsanı, (Trc: Ayda Yörükkan) Tur Yay., İstanbul 1980, s.184, 188.

3. KUR'AN DA YARIŞ OLGUSU

Kur'an-ı Kerim insana insanı tanıtan ve bu hayatı nasıl yaşaması gerektiği konusunda yol gösteren; insanın doğru yolda kalması için işaret taşları koyan bir kitaptır. Kur'an, ele aldığımız "yarış" konusunda da insana ışık tutmakta ve yolunu aydınlatmaktadır. Onun tuttuğu bu ışıktan faydalanabilmek için Kur'an'ı konu bütünlüğü içerisinde okuyup anlamak gerekmektedir. Kur'an'ın "yarış" olgusuna bakışını ortaya koymadan evvel onda geçen ve yarış ifade eden kavramların tespitine açıklanması yerinde olacaktır.

3.1. Yarış İfade eden Kavramlar

Kur'an'a bir bütün olarak baktığımızda insanın hırsı, aceleciliği, rekabeti ve birbiriyle olan yarışı üzerine farklı bazı kavramların kullanıldığı görülür. Bunlardan konu ile doğrudan alakalı olanlar şunlardır:

Sebeka: Bu kelimenin anlamı, yarışmak; yürüyüşte, koşuda ve her şeyde öne geçmektir. Bir hadis-i şerifte şöyle buyurulmuştur: "Öne geçenler dört kişidir. Ben Arapların öne geçeniyim. Yani İslam'a girmede önde olanıyım. Süheyb Rumların, Bilal Habeşilerin, Selman ise Farisilerin öne geçendir."²³ Gerek ayet ve hadislerde gerekse dil bilimcilerin açıklamalarında "sebeka" fiilinden türemiş olan ve Türkçede "müsabaka" formunu kullandığımız bu kavram, iki veya daha çok insanın bir şeyi elde etmek için harekete geçmesi, mücadele etmesi ve birisinin diğerlerinden önce ona ulaşması anlamına gelmektedir ki buna en genel anlamda "yarışma" denilmektedir.

Seraa: Hızlı olmak, acele etmektir. Yavaş olmanın zıttıdır.²⁴ Hem cisimler, hem fiiller için kullanılır. "Onların develeri hızlandı." denilir. Ayrıca bu kök "koşuşmak", anlamına da gelir: "Koşuşun Rabbinizden bir bağışlanmaya." (Âl-i İmran, 3/133); "Hayırlı işlere koşuşurlar" (Âl-i İmran, 3/114) ayetlerinde bu mana verilmiştir. Bir işi hızlı yapmak anlamındadır. "Allah gerçekten hesabı çok çabuk görür." (Mâide, 5/4) "Doğrusu Rabbin, cezası çabuk olandır." (En'âm, 6/165) âyetleri, bu manaya dikkat çekmektedir.²⁵ Bu ayetler bağlamında "seraa" fiilinin de koşturmak, acele etmek, bir işi en hızlı bir şekilde yapmak ve bir konuda yarış etmek anlamlarını ifade ettiği görülmektedir.

Sa'y: Şiddetli olmadan koşmaktır. Hadis-i şerifte: "Siz namaza geldiğinizde koşarak gelmeyin (tes'avne), fakat sakin geliniz. Nerede yetişerseniz oradan başlayın ve kaçırdıklarınızı da tamamlayız." Buyrulmuştur. Sa'y bu hadiste "koşmak", "yarışmak" anlamındadır. Ayrıca yürümek, iş yapmak, gayret etmek, çabalamak, kazanmak anlamlarına da gelmektedir.²⁶ Sa'y kavramı da insanın normalin üzerindeki çalışmasını, çaba ve gayretini ifade etmektedir.

²³İbnManzur, CemalüddinEbu'l- Fadl Muhammed b. Mükerrrem, Lisanü'l- Arabi'l- Muhit fi'l- Lüga, DarüLisani'l-Arap, Beyrut 1970, s. 1928; Firuzabadi, Mecdüddin Muhammed b. Yakub, Kamusu'l-Muhit, Daru'l-Hadis, Kahire 2008, s. 742. Kur'an'da: "Andolsun yarışıp birbirlerini geçenlere!" (Naziât, 79/4), ayetinde "sebeka" yarışıp öne geçmek anlamındadır. "Gittik, yarışıyorduk." (Yûsuf, 12/17), "İkisi de kapıya doğru koşuştular" (Yûsuf, 12/25), ayetlerinde bu kelime yine koşmak ve öne geçmek anlamında kullanılır. "İnkâr edenler, inananlar için: "Eğer (İslamiyet'te) bir hayır olsaydı, bu hususta bizden öne geçemezlerdi" derler." (Ahkaf, 46/11) ayeti ile "(İyilik işlemekte) önde olanlar, (karşılıklarını almakta da) önde olanlardır." (Vakıa, 56/10) Ayetinde geçen "sebaka" kelimesi, faziletin elde edilmesi için yarışmak ve öne geçmektir. Yani salih amellerle, ilâhî sevaba ve cennete doğru öne geçenler, demektir. (Ragıp el-İsfehani, el-Müfredat fi Garibi'l-Kur'ân, Daru'l-Marife, Beyrut 2010, s.228-229.)

²⁴İbnManzur, Lisanu'l-Arab, s. 1994; Firuzabadi, Kamusu'l-Muhit, s. 765.

²⁵Ragıb, el-Müfredât, s. 236.

²⁶İbnManzur, Lisanu'l-Arab, s. 2019; Firuzabadi, Kamusu'l-Muhit, s. 775. Yine sa'y, hızlı yürümektir, koşmanın bir alt derecesidir. Bu kelime ister hayır ister şer olsun bir konuda gayret sarf etmek, azimle çalışmak için de kullanılmıştır. Nitekim: "Onların harâb olmasına çalışanlar... (yani mescitlerin yıkılması için çaba gösterenler.)" (Bakara, 2/114), "Onların nuru, önlerinden koşar." (Tahrim, 66/8), "Yeryüzünde bozgunculuk yapmaya çalışırlar." (Mâide, 5/64), "İnsana çalışmasından başka bir şey yoktur. Ve çalışması da yakında görülecektir." (Necm, 53/39-40), "Sizin çabalarınız çeşit çeşittir." (Leyl, 92/4) ayetlerinde geçen "sa'y" fiili ile insanın çeşitli konulardaki ekstra çabası ve gayreti anlatılmaktadır. (Ragıb, el-Müfredât, s. 238.)

Tenâfese: Rekabet etmek, yarışmak, çekişmek, mücadele etmek anlamlarına gelen bu fiil; “nefsin fazilet elde etmek için çalışması ve mücadele etmesi anlamındadır.”²⁷ Ayrıca rağbet etmek, istemek, hased etmek, heves etmek, imrenmek anlamları da vardır. Nitekim “Ki sonu misktir (içildikten sonra misk gibi kokar). İşte yarışanlar, bunun için yarışsınlar.” (Mutaffifin, 83/26) Ayetindeki “tenafese” ifadesi rağbet etmek, heves etmek, anlamındadır.²⁸

Acele: Hızlı ve süratli olmaktır. Yavaşın ve ertelemenin zıttıdır. Aynı zamanda yarışmak ve öne geçmek anlamındadır.²⁹ Acele etmek, bir şeyi istemek ve vaktinden önce ele geçirmeye çalışmaktır. Buda istemekte aşırıya gitmek olarak görüldüğü için kınanmıştır ve “acele şeytandandır” denilmiştir.³⁰ Aceleciliğin zıttı olarak rıfk, temkin, teenni, tesebbüt, itidal ve sekinet kavramları da zikredilmiştir.³¹ Aynı kökten türeyen bir kelime olarak dünya “acile”³² yani hemen, kısa ve yakın bir zamanda elde edilebilecek bir yerdir. İnsan ise “acel”den³³ yaratılmıştır. Yani aceleci bir karaktere sahiptir.

Ayrıca Kur’an da yarışmamayı, sakin olmayı ve acele etmemeyi ifade ve tavsiye eden ayetler de vardır. Bununla ilgili kavramlardan bazıları ise şunlardır:

Sabır: “Sabera” fiilinden türeyen sabır kavramı zorluğa katlanmak, hapsetmek, nefsi akıl ve şeriatin uzak durulmasını istediği şeye karşı engellemek, musibet anında da kendini tutmak, dayanmak anlamlarındadır. Ayrıca acele etmemek, hilm sahibi olmaktır.³⁴

Teenni: Sözlükte; beklemek, gecikmek, sebat etmek, düşünüp taşınmak anlamlarındaki “eny” kökünden türeyen “teenni” ve yine aynı kökten enât “acelecilikten sakınma”; “hilm, vakar, sabır, yavaş olmak, yumuşaklık ve sebatkârlık” diye tanımlanmıştır.³⁵ Yine bu kelime vaktini geciktirmek, beklemek, oturmak ve yavaşlamak anlamına da gelmektedir.³⁶

3.2. İnsanın Aceleciliği

Kur’an ayetleri bağlamında insanların dünya hayatındaki yarış olgusunu irdelediğimizde öncelikle insanı yarışmaya sevk edenin onda yaratılıştan var olan bir acelecilik niteliğinin olduğunu görüyoruz. İnsan yaratılıştan özünde var olan “acelecilik” sebebiyle hayatı bir yarışa çevirmektedir. Şu ayetler bizi bu düşünceye sevk etmektedir:

²⁷Ragıb, el-Müfredât, s. 503.

²⁸İbnManzur, Lisani’l-Arab, s. 4503.Elmalılı Hamdi Yazır (ö.1942) bu kavramla ilgili olarak şu açıklamayı yapmıştır: “Münafese”, başkasında görülen bir olgunluğa imrenip ona yetişmek veya daha ileri gitmek için nefislerin güzel şeylerde yarışması duygusudur ki nefsin şerefinden ve gayesinin yüceliğinden kaynaklanır. Haset ile arasındaki fark açıktır. Haset eden olgunluk ve kemale düşmandır. Haset ettiği kimsenin zarar görmesinden, nimetinin yok olmasından memnun kalır. Burada sözü edilen yarışçı ise olgunluğa âşıktır. O, karşındakinin aşağı düşmesini değil, kendisinin daha ileri gitmesini ister. Bunda yarışma ve müsabaka ise, “Çalışanlar bunun için çalışsınlar” (Saffat, 37/61) emri gereğince iyi işte yarış olur. (Elmalılı M. Hamdi Yazır, Hak Dini Kur’an Dili, Azim Dağıtım, İstanbul, 1992, IX/73.)

²⁹İbnManzur, Lisani’l-Arab, s. 2821; Firuzabadi, Kamusu’l-Muhit, s.1056.

³⁰Ragıb, el-Müfredât, s. 326.

³¹ <https://islamansiklopedisi.org.tr/teenni> (Erişim: 29.01.2021)

³²Bk: İsrâ, 17/18; Kıyame, 75/20-21; İnsan, 76/ 27.

³³Bk: İsrâ, 17/11; Enbiya, 21/37.

³⁴Ragıb, el-Müfredât, s. 277; İbnManzur, Lisani’l-Arab, s. 2392.

³⁵İbnManzur, Lisani’l-Arab, s. 161; Firuzabadi, Kamusu’l-Muhit, s. 80.

³⁶Ragıb, el-Müfredât, s. 39.Kur’an da bir ayeti kerimede “İman edenlerin Allah’ı anma ve O’ndan inen Kur’an sebebiyle kalplerinin ürperme vakti daha gelmedi mi? Onlar daha önce kendilerine kitap verilenler gibi olmasınlar. Onların üzerinden uzun zaman geçti de kalpleri katılaştı. Onlardan birçoğu yoldan çıkmış kimselerdir.” (Hadid, 57/16) buyrulurken bir işin vaktini beklemek ve vakti geldiğinde de onu yapmak gerektiğine işaret edilmektedir. Bu fiilden türeyen bir kök ile bir şeyi acele etmeden ve fakat fazla da geciktirmeden vaktinde yapmak anlamına işaret edilir. Ancak teenni daha çok aceleciliğin ve hayatı bir yarışa çevirmenin zıttı bir manada Hz. Peygamberden rivayet edilen bir hadis-i şerifte karşılığını bulmaktadır. Hz. Peygamber’in “Teenni Allah’tan, acelecilik şeytandandır.” (Tirmizî, “Birr”, 65) buyurduğu bildirilmiştir.

“İnsan, aceleci (bir tabiatı) yaratılmıştır.” (Enbiyâ21/37); “İnsan hayrı istediği kadar şerri de ister. İnsan pek acelecidir.” (İsrâ17/11)ve “Gerçekten insan, pek hırslı (sabırsız) yaratılmıştır.”(Me’âric70/19) Ayeti kerimeler insanın yaratılıştan aceleci bir yapısının olduğunu haber veriyor. İnsan bu yapısı sebebiyle bazı konularda iyi düşünmeden çabuk karar verebiliyor. Bu da onu hayrı istemenin yanı sıra şerride ister hale getirebiliyor.

Kur’an’da içerisinde acele lafzı geçen ayetler gözden geçirildiğinde genel olarak acele etmenin olumsuz bir nitelik olduğunu ve iman zaafı yaşayan kimselerde bunun daha çok görüldüğünü anlıyoruz. Bu sebeple olsa gerek peygamberlere davetlerini neticeye erdirmeye acele etmemeleri tavsiye ediliyor. “O halde (Resulüm), peygamberlerden azim sahibi olanların sabrettiği gibi sen de sabret. Onlar hakkında acele etme, onlar vaat edildikleri azabı gördükleri gün sanki dünyada sadece gündüzün bir saati kadar kaldıklarını sanırlar. Bu, bir tebliğdir. Yoldan çıkmış topluluklardan başkası helak edilir mi hiç!” (Ahkâf, 46/35) “Öyle ise onlar hakkında acele etme. Biz onlar için (günlerini) teker teker sayıyoruz.” (Meryem, 19/84) ayetleri buna işaret etmektedir. Yani Allah inkârcıların aceleciliğine karşı peygamberlerine sabrı tavsiye ediyor.

Kur’an’a göre dünya “acil” olandır. Orası insanın ivedilikle sahip olmak istediği yerdir ve insan ona çok düşkündür. Ayetlerde: “Her kim bu çarçabuk geçen dünyayı (âcile) dilerse ona, yani dilediğimiz kimseye dilediğimiz kadarını dünyada hemen verir, sonra da onu, kınanmış ve kovulmuş olarak gireceği cehenneme sokarız.” (İsra, 17/18); “Hayır! Doğrusu siz, çarçabuk geçeni (âcile) (dünya hayatını ve nimetlerini) seviyor, ahiret’i bırakıyorsunuz.”(Kıyame, 75/20-21); “Şu insanlar, çarçabuk geçen dünyayı (âcile) seviyorlar da önlerindeki çetin bir günü (ahireti) ihmal ediyorlar.”(İnsan, 76/27) buyrulurken özünde acelecilik olan insanın çarçabuk ele geçirip sahiplenmek istediği bir yer olarak dünyaya yöneldiğine; daha uzak gördüğü ahiretten ise uzaklaştığına dikkat çekiliyor. Bu da insanın aceleci yapısı ile dünyanın ahirete göre hemencecik elde edilen bir yer (acile) oluşu arasında sıkı bir çekim gücünün ortaya çıkmasına sebep oluyor. İşte “aceleci” olan insan ile “acile” olan dünya arasındaki bu çekim sebebiyle olsa gerek insan daha çok dünyaya yöneliyor ve sınırlı zamanda ondan daha fazla nasiplene bilmek için yarışarak yaşamaya çalışıyor. Bu yöneliş karşılıklı uyum ve çekim sebebiyle normal karşılanabilir ancak bu süreçte sadece dünyaya bağlanması ve ahiretin unutulması bir problem olarak karşımıza çıkıyor.

3.3. Kur’an Perspektifinden Yarış Olgusu

Yukarıda da ifade edildiği gibi dünya hayatında insanlığın sürekli olarak bir yarış içerisinde olduğunu görüyoruz. Bu yarış niçin? Neyi yakalamaya veya kaçırmamaya çalışıyoruz? Öyle anlaşılıyor ki insanın aceleci tabiatı onun yaşadığı hayatı bir yarışa çevirmesinin öncelikli nedenidir. Yaratılışında bulunan bu dürtüsü nedeniyle insan acele etmekte ve her alanda bir yarışın içerisinde girmektedir. Dünya da hemen elde edilen bir yer (acile) olarak bu imkânı vermektedir.³⁷ Nitekim Kur’an dünya hayatının insan için bir yarış veri olduğu gerçeğini şu ayette dile getiriyor: “Bilin ki, dünya hayatı ancak bir oyun, bir eğlence, bir süs, aranızda karşılıklı bir övünme, çok mal ve evlat sahibi olma yarışından ibarettir. (Nihayet hepsi yok olur gider). Tıpkı şöyle: Bir yağmur ki bitirdiği bitki çiftçilerin hoşuna gider. Sonra kurumaya yüz tutar da sen onu sararmış olarak görürsün. Sonra da çer-çöp olur. Ahirette ise (dünyadaki amele göre ya) çetin bir azap ve(ya) Allah’ın mağfiret ve rızası vardır. Dünya hayatı, aldaniş metaından başka bir şey değildir. Rabbinizden bir bağışlanmaya ve eni, gökle yerin genişliği kadar olan, Allah’a ve Resûlüne inananlar için hazırlanan cennete yarışircasına koşun. İşte bu, Allah’ın lütfudur. Onu dilediğine verir. Allah, büyük lütuf sahibidir.” (Hadid, 57/20-21) Ayetten anlaşıldığı üzere dünya insanların bir çok alanda yarış yaptıkları bir mekandır. Yarış insan için normal ve meşru bir olgudur. Ancak yarışın ne için yapıldığı problemi Kur’an’ın önem ve öncelik verdiği bir konudur. Bu ayet üzerine müfessirler şu yorumları yapmışlardır:

³⁷Bk:İsra, 17/18; Kıyame, 75/20-21; İnsan, 76/27.

Fahredden Razi: “Bil ki, Cenâb-ı Hakk, "Rabbinizden mağfirete yarışın.." ifadesiyle yarışmayı emretmiş, daha sonra da burada, bu yarışmanın nasıl olması gerektiğini açıklayarak, "Yarış meydanlarında, akranlarına yetişmek için koşanların koşması gibi koşunuz" buyurmuştur. Ayetteki, “sâriû” ifâdesi hakkında iki mesele bulunmaktadır: Birinci Mesele: Bundan, "mağfireti gerektiren şeylere koşmanın" kastedilmiş olduğunda şüphe yoktur. Bu cümleden olarak kimileri, bu ifâdeye, "tevbeye koşunuz" manasını verirken, kimileri de, "mükellef olduğunuz diğer şeyleri yapmaya koşunuz" manasını vermişlerdir ki, bunun içine "tevbe" de girer. En doğru olan da budur. Çünkü mağfired ve cennet, ancak günah olan her şeyden vazgeçme ve taat olan her şey ile meşgul olmakla elde edilir. Bu emir “fevr” ifade eder. "Emr" in, fevrîliği (hemen yapılmayı) ifade ettiğini söyleyenler, bu ayetle istidlalde bulunarak şöyle demişlerdir: Bu ayet, yarışmanın vücûbiyyetine delâlet etmektedir. Dolayısıyla, geri durmanın mahzurlu ve günah olması gerekir.”³⁸ Razi'nin bu açıklamasından bu dünyada hayırlı işlerde yarış yapmanın zorunlu bir görev olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Öyleyse insan, bu dünya hayatında herhangi bir yarışın içerisinde olabilir. Ancak bir Müslüman için yarış sorumluluğu, “iyilikte yarışmak” şeklinde ortaya çıkarsa asıl anlamını bulacaktır.

SeyyidKutub ise “ayetin vurgusu iman etme ve Allah yolunda malî ve bedenî fedakârlıkta bulunma çağrılarına ilişkin bir değerlendirme niteliğindedir. Dünyayı basit ve önemsiz olarak tanımlayan bu değerlendirme dünyayı aşağılıyor, insanları ondan soğutmaya çalışıyor, ahirete ve oraya ilişkin değerlere bağlılığı özendiriyor: Dünya, kendi kriterlerine göre değerlendirildiğinde, kendi ölçüleri ile tartıldığında önemli bir değermiş gibi görülür, algılanır. Fakat evrenin kriterleri ile değerlendirildiğinde ve ahiret ölçüleri ile tartıldığında önemsiz ve değersiz bir şey olduğu ortaya çıkar. Dünya bu ayette ahiretin ciddiyeti yanında çocuk oyuncağına benzetiliyor. İnsanlar dünyadaki çocuk oyununun arkasından ahirete varınca böylesine bir akıbetle yüz yüze gelirler. Evet, oyun, eğlence, süs ve gösteriş, övünme ve sayıyı artırma yarışı. Dünyada ciddi ve önemli görülen her olayın, her gelişmenin arkasında bu gerçekler vardır. Ahiretin niteliği ise bundan farklıdır. Oranın hesaba katılması, dikkatten kaçırılmaması, hazırlıklı olunması gereken bir özelliği vardır. Bu ayet ile müminler gerçek yarış alanında, yarışmaya değer bir amaç uğruna yarışmaya çağrılıyorlar. Uğruna yarışmaya çağrıldıkları amaç, dünya hayatlarının bitiş noktası ile çakışan ve sonsuzluk âleminde de kendilerinden hiç ayrılmayacak olan amaçtır.” Boyunlarını tutsaklık halkasından kurtararak oyun ve eğlence dünyasını çocuklara bırakan soylu kimselere yaraşan yarış oyun, eğlence, övünme ve sayısal artışlar elde etme alanlarında girişilecek yarış değildir. Onlara yaraşan yarış, şu ufuk uğruna, şu hedef uğruna, şu engin "mülk" uğruna girişilecek olan yarıştır. "...Gökle yer arası kadar genişliği olan cennet uğruna yarışımız. "Kim isterse cennetteki bu geniş "mülk" e erebilir. Kim isterse bu uğurda yarışa girebilir. Bunun tek şartı Allah'a ve Peygambere inanmaktır. "Bu Allah'ın dilediklerine verdiği bir lütfudur. Allah büyük lütuf sahibidir." Yüce Allah'ın lütfü hiç kimsenin tekelinde, hiç kimsenin ambargosu altında değildir. O bütün isteklere, bütün yarışçılara açıktır, serbesttir. O halde yarışmak isteyenler, boyutları ve süresi sınırlı bir toprak parçası uğruna değil, bu uğurda yarışsınlar.”³⁹ Kutub'un bu açıklamasından dünyadaki yarış, gerçek anlamını ahirete yönelik olmasında buluyor. Olgunluğa ermiş akıllı insan dünyevi menfaatler için değil sonsuz olan ahiret âlemindeki huzur ve mutluluğu için bu yarışı sürdürmelidir.

Gerek Hadid Sûresinin 20-21. Ayetini gerekse yarış ifade eden diğer ayetleri dikkatle incelediğimizde Kur'an'a göre yarış olgusu içinde üç tip insanın bulunduğu söylenebilir. Bunlar:

³⁸Fahredden Razi, Mefatihü'l- Gayb, XXIX/ 235; Kurtubi, el-Camiülil-Ahkami'l-Kur'an, XX/ 262.

³⁹SeyyidKutub, Fi Zılâli'l-Kur'an, VI/3491-3492.

3.3.1. İnkâr ve İfsatta Yarış İçerisinde Olanlar

“(Resûlüm) İnkârda yarışanlar sana kaygı vermesin. Çünkü onlar, Allah'a hiçbir zarar veremezler. Allah onlara, ahiretten yana bir nasip vermemek istiyor. Onlar için çok büyük bir azap vardır.” (Âl-i İmrân, 2/176); “Ayetlerimizi hükümsüz bırakmak için yarışarcasına uğraşanlar için de en kötüsünden, elem verici bir azap vardır.” (Sebe',34/5); “Ayetlerimiz hakkında (onları tesirsiz kılmak için) birbirlerini geri bırakırcasına yarışanlara gelince, işte bunlar, cehennemliklerdir.” (Hac,22/51, Sebe'34/38) ; “Ey Peygamber! Kalpten inanmadıkları hâlde, ağızlarıyla “İnadık” diyenler (münafıklar) ile Yahudilerden küfürde yarışanlar seni üzmesin. Onlar (Yahudiler) yalan uydurmak için (seni) dinlerler...”(Maide5/41);“Onlardan birçoğunun günah, düşmanlık ve haram yemede yarışıklarını görürsün. Yaptıkları ne kadar kötüdür! ... Onlar yeryüzünde bozgunculuğa koşarlar; Allah ise bozguncuları sevmez.” (Mâide, 5/62,64)

Yukarıda verilen ayetlerde, meşru ve olağan bir olgu olan yarışın olumsuz yönüne dikkat çekilmekte ve insanların günah, düşmanlık, haram yeme, inkâr ve ifsatta yarışmaları kınanarak bu işi sürdürenlerin cehennem azabıyla cezalandırılacakları bildirilmektedir. İnkâr ve ifsatta yarışanlar hakkında SeyyidKutub: Âl-i İmran,176. Ayetten hareketle şunları söylemektedir: “Bu ifade, ruhsal bir durumu pratik bir şekilde tasvir etmektedir. Birtakım insanların, konulan ödülü elde etmek için yarışır gibi küfür, batıl, kötülük, günahkârlık yolunda büyük bir çaba harcadıkları görülür. Arkasından kovalayan biri varmış gibi ya da mükâfat kazanması için önden biri çağırıyor gibi ısrarla, şiddetle ve gayretle yol aldığı görülür. Uyarılarına kulak vermedikleri için Cehennem'e koşuşan bu kulları geri çevirme imkânına sahip olmadığından dolayı Resulullah'ın (salât ve selâm üzerine olsun) kalbi hüznlenmekteydi.”⁴⁰

3.3.2. İman ve İyilik Yapmada Yarış İçerisinde Olanlar

“Rabbinizden bir bağışlanmaya ve eni, gökle yerin genişliği kadar olan, Allah'a ve Resûlüne inananlar için hazırlanan cennete yarışarcasına koşun. İşte bu, Allah'ın lütfudur. Onu dilediğine verir. Allah, büyük lütuf sahibidir.” (Hadid, 57/21) “Herkesin yöneldiği bir kıblesi vardır. (Ey müminler!) Siz hayır işlerinde yarışın (sebeka). Nerede olursanız olun sonunda Allah hepinizi bir araya getirir. Şüphesiz Allah her şeye kadirdir.”(Bakara, 2/148) “Sana da, daha önceki kitabı doğrulamak ve onu korumak üzere hak olarak Kitab'ı (Kur'an'ı) gönderdik. Artık aralarında Allah'ın indirdiği ile hükmet; sana gelen gerçeği bırakıp da onların arzularına uyma. (Ey ümmetler!) Her birinize bir şeriat ve bir yol verdik. Allah dileseydi sizleri bir tek ümmet yapardı; fakat size verdiği (yol ve şeriatlerde) sizi denemek için (böyle yaptı). Öyleyse iyi işlerde birbirinizle yarışın. Hepinizin dönüşü Allah'adır. Artık size, üzerinde ayrılığa düştüğünüz şeyleri(n gerçek tarafını) O haber verecektir.” (Mâide, 5/48) “İşte onlar, iyiliklere koşuşurlar ve iyilik için yarışır.” (Mü'minûn, 23/61) “Sonra Kitab'ı, kullarımız arasından seçtiklerimize verdik. Onlardan (insanlardan) kimi kendisine zulmeder, kimi ortadadır, kimi de Allah'ın izniyle hayırlarda öne geçmek için yarışır. İşte büyük fazilet budur.” (Fâtır, 35/32) “(Hayır yarışında) önde olanlar,(ecirde de) öndedirler. İşte bunlar, naîm cennetlerinde (Allah'a) en yakın olanlardır.” (Vakıa, 56/10-11) “Onun içiminin sonunda misk kokusu vardır. İşte yarışanlar ancak onda yarışsınlar.” (Mutaffifin, 83/26) “Ey iman edenler! Cuma günü namaza çağırıldığı (ezan okunduğu) zaman, hemen Allah'ı anmaya koşun ve alış verişini bırakın. Eğer bilmiş olsanız, elbette bu, sizin için daha hayırlıdır.”(Cuma, 62/9)

“Rabbinizin affına mazhar olmak ve muttakiler için hazırlanan gökler ve yer kadar geniş bir cennete ulaşmak için birbirinizle yarışınız.” (Âl-i İmran, 3/133) “Onlar, Allah'a ve ahiret gününe inanırlar. İyiliği emrederler. Kötülükten men ederler, hayır işlerinde birbirleriyle yarışır. İşte onlar salihlerdendir.”(Âl-i İmran, 3/114)

⁴⁰SeyyidKutub, Fi Zılâli'l-Kur'an, I/ 523.

Ayetlerden açık bir şekilde anlaşıldığı gibi Kur'an insanları yarış yapmaya teşvik ediyor. Ancak yarışın kulvarının iyilik, fazilet, af, mağfiret ve cennet kulvarı olmasını istiyor. Eğer yarış bunlar içinse anlamlı ve yerinde görüyor.

3.3.3. Oyun ve Eğlence İçin Yarışmalar

“Ey babamız! dediler, biz yarışmak üzere uzaklaştık; Yusufu eşyamızın yanında bırakmıştık. (Ne yazık ki) onu kurt yemiştir! Fakat biz doğru söyleyenler olsak da sen bize inanmazsın.” (Yûsuf, 12/17) Ayeti kerimesinde ifadesini bulan ve doğrudan yarış (sebaka) kelimesi ile ifade edilen bu tarz yarış ile ilgili olarak şu açıklamalar yapılmıştır: “Sebeka kökünden türeyen müsâbaka, sibâk ve istibâk kelimeleri fıkıhta dar anlamıyla at yarışını, geniş anlamıyla birden fazla kişi ya da takım arasında ödüllü veya ödüksüz olarak düzenlenen her türlü yarışmayı belirtmek için kullanılır. Hadis ve siyer kaynaklarında ise bizzat Resûlullah'ın bazı müsabakalara seyirci veya yarışmacı olarak katıldığını ve özellikle at, deve ve ok yarışlarını teşvik ettiğini, hatta kazananları ödüllendirdiğini ifade eden çok sayıda rivayet yer almaktadır.”⁴¹ Örnek olarak Ebû Dâvûd(ö. 316/929) ta geçen bir hadis-i şerifte Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurdu; "Yarış (ödülü) sadece deve, at ve ok yarışmasında olur.”⁴² Bir diğer hadis-i şerifte de Abdullah İbn Ömer (r.a.)'den rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.) atlar arasında (yapılan yarışlar için) ödül koymuş ve (en uzun mesafeli yarışma için de) beş yaşındaki atları tercih etmiştir.”⁴³

Bu yarış denilince aklımıza gelen türdeki yarıştır. Anlaşıldığı kadarıyla Hz. Peygamber (s.a.) bu yarışlardan meşru zeminde yapılanları teşvik etmiş hatta bizzat katılmıştır. Kişi ve toplum yararına olan ve gerek sporda gerekse kültürel alanda yapılan bu tür yarışlar hakkında Kur'an'da doğrudan olumlu veya olumsuz bir bilgi verilmemiştir. Özellikle olumsuz bir bilginin verilmemiş olması ve Hz. Peygamber'in de bu yarışları teşvik etmesi bu tür yarışların meşruiyetine delil sayılmıştır.

İslam düşüncesinde genel itibarıyla bütün varlıklar içerisinde en mükemmel şekilde yaratılmış olduğu kabul edilen insan, üstün yaratılışına yaraşır bir şekilde, daima daha iyinin, daha güzelin ve daha mükemmel olanın arayışı içerisinde olmuş; daha az, basit ve sade olan ile yetinmemiştir. İslam Dünyasında ilk ahlak kitaplarından birisinin yazarı olan Yahya b. Adi (ö.364/975) “Tehzibü'l-Ahlak” adlı kitabında konuyla ilgili olarak şu tespiti yapmaktadır: “İnsan düşünme ve ayırt etme (irade) gücüne sahip olmakla diğer bütün canlılardan ayrılır. O seçimde bulunurken, ayırt etme gücünü terk etmedikçe ve amaçladığı şeylerde tutkusu ona galip gelmedikçe, daima işlerin en faziletlisini, mevkilerin en şerefliğini ve elde edilebilecek şeylerin en güzelini ister. İnsanın kendisi için seçtiği, bu konuda sonuna ulaşmadan asla vazgeçmediği ve nihai noktasına erişmeden daha azına razı olmadığı en güzel şey, kendi yetkinliği ve olgunluğudur.”⁴⁴ İnsandaki bu mükemmel olma ve onu elde etme fikri, sınırlı zaman içerisinde gerçekleşmesi gerektiği için insanın daha çok ve daha hızlı çalışmasını gerekli kılıyor. Buda onun hem kendisiyle hem başkalarıyla hem de zaman ile yarışmasına sebep olmaktadır. Bu durumda hayat bir yarış alanına dönüşüyor.

Gerçekten de “Habil ve Kabil'den beri insanların kimi şu meydana kimi de bu meydana yarış kazanmaya, rekor kırmaya çalışıyor. Bunun için ödüller konuluyor, teşkilatlar kuruluyor, mahalli, milli, beynelmilel yarışmalar düzenleniyor, olimpiyatlar yapılıyor.”⁴⁵ Böylece dünya hayatı insanlar arasında kıran kırana geçen yarışların yapıldığı bir arenaya çevriliyor.

Hidayet kitabı olan Kur'an'da hayattaki bu yarışa dikkat çekiyor ve insanın çok olana düşkünlüğünden, daha iyiye, daha yükseğe çıkma arzusundan bahsediyor.

⁴¹ <https://islamansiklopedisi.org.tr/musabaka>, (Erişim: 29.01.2021)

⁴² EbiDâvûdSüleymân b. Eş'ases-Sicistânî, Sünen-iEbiDavud, Darülhayî's-Sünnetin-Nebeviyyeti, Kitabu'l- Cihad, ts. s. 29/2574.

⁴³ EbuDavud, Cihad, s. 29/2577.

⁴⁴ Yahya b. Adi, Tehzibü'l-Ahlak, (Çev. Harun Kuşlu), TYEKB Yay. İstanbul 2003. s.4.

⁴⁵ Cebeci, Lütfullah, “İnsanlığın Yarışı”, Altınoluk Dergisi, İstanbul 1986, S. 7, s.3.

Hatta Kur'an'da Hz Âdem ve Havva'nın cennetten kovulma sebebinin şeytan tarafından iyi tespit edilip, kandırılmalarında kullanılan, "melekler gibi mükemmel olma ve ebedi yaşayanlardan olma"(Araf, 7/20-21; Taha, 20/120.) arzu ve düşüncesine kapılmaları olduğu anlatılıyor. Esasen Kur'an'ın anlatımına göre insan, yaratılmışlar içerisinde "en güzel surette/kıvamda" (Tin, 95/4.) yaratılmış, Allah ona "ruhundan üflemiş," (Hicr, 15/29; Sad, 38/72.) sonra yaratılmışlar içerisinde kendisine "üstün bir konum" (İsra, 17/70.) verilmiştir. O "yeryüzünün halifesi" (Bakara, 2/30; Fatır, 35/39; Yunus, 10/14.) olarak tayin edilmiş, "yerler ve gökler onun emrine musahhar kılınmıştır." (Hac, 22/65; Lokman, 31/20.) Ayrıca insana "sayısız nimetler" (İbrahim, 14/34; Nahl, 16/18.) verilmiş, hesapsız lütuflarda bulunulmuştur. Muhtemeldir ki bunca nimetle ikram olunca, insan nefsi daha çoğunu, daha fazlasını istemekten de geri durmamıştır. Çoğu zaman daha fazla imkân ve nimete kavuşma arzusunun peşinde "Çokluk kendisini aldatmış" (Tekasür, 102/1-2.), "Sonsuzluk arzusuyla" (Hümeze, 104/2.) yanıp tutuşarak mal ve makam biriktirip durmuştur. İnsandaki bu hırs ve acelecilik onu hemcinsleriyle yarış yapmaya teşne haline getirmiştir. İnsanın bu hırsı, iştihası ve doyumsuz arzu ve istekleriyle ilgili olarak Hz.Peygamber (sav) de bir hadis-i şerifinde: "Eğer âdemoğlunun iki vadi dolusu malı olsaydı bir üçüncüsünü isterdi. Onun nefsinin ancak toprak doldurur. Allah tevbe edenlerin tevbesini kabul eder."⁴⁶buyurmuştur. Başka bir hadis-i şerifinde de şöyle buyurmuştur: Hz. Enes (ra) anlatıyor: Resûlullah (sav) yere bir çizgi çizdi ve: "Bu insanı temsil eder" buyurdu. Sonra bunun yanına ikinci bir çizgi daha çizerek: "Bu da ecelini temsil eder" buyurdu. Ondan daha uzağa bir çizgi daha çizdikten sonra: "Bu da emeldir" dedi ve ilâve etti: "İşte insan daha böyle iken (yani emeline kavuşmadan) ona daha yakın olan (eceli) ansızın geliverir."⁴⁷buyurdu. Yine Hz. Enes (ra) anlatıyor: "Resûlullah (sav) buyurdular ki: "Âdemoğlu ihtiyarladıkça onda iki şey gençleşir: Mala karşı hırs ve hayata karşı hırs."⁴⁸

Bütün bu ayetler ve hadisler göstermektedir ki insanoğlu kendisi için hep daha iyinin, daha üstün olanın arayışı ve yarışı içerisinde olmuştur. Şeytanın da yerinde bir tespitle, üzerine gittiği bu arzu, çoğu zaman dünyevileşme yönünde insanın istikametten sapmasının da bir aracısı olmuştur. Mutahhari (ö. 1979)'nin de dediği gibi: "İnsan sürekli bir arayışın, çırpınışın, yükselişin içerisinde. Yine de hangi makama ulaşırsa ulaşsın, hangi yüksek noktaya gelirse gelsin, içerisinde bir eksiklik hissedecektir. Çünkü insan bu dünyaya ait değildir. Aradığı şeyde bu dünya da değildir. İnsanın kalbi ancak Allah'ı anmakla huzura kavuşacaktır."⁴⁹ Bu açıklamaya göre insanın fitri olarak daha üstün olanı elde etmek için bıkip usanmadan çırpınıp durma sebebi insanın bu dünyaya ait olmadığı gerçeği ve asıl ait olduğu dünyanın muhteşem bir yer olduğuna olan inancıdır.İşte daha iyiyi elde etme tutkusunun dengeli bir yönelişle, Allah'ın rızasına uygun davranışlara dönüşmesi noktasında Kur'an-ı Kerim'in yönlendirmelerine kulak vermek, insan için hırsının ve bitip tükenmez emellerinin cenderesinden kurtulmaya vesile olacaktır.

"Dünyadahaer milletin, her sistemin ya da farklı dünya görüşlerine sahip insanların kendilerine hedef olarak seçtiği yollar ve yönler bulunmaktadır. İnsanlar kendi tercihleri doğrultusunda bu yollarda yürümekte veya koşmaktadır. Fakat İslam'ın inanç esaslarını benimsemiş insanların dönüp yöneleceği ve o uğurda yarışacağı parkur; "hayırlı işlerde yarış" parkurudur. Bu parkurun diğer adı da "sıratı müstakim/dosdoğru yol" üzere olmuştur."⁵⁰

⁴⁶Canan, İbrahim, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yay. Ankara 1989.VI/ 330.

⁴⁷Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, VI/470.

⁴⁸Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, VI/328.

⁴⁹Mutahhari, Murtaza, İnsan-ı Kâmil, (Çev. Şeyhmus Okur), Akademi Yay. İstanbul 1989, s.83-86.

⁵⁰Başkurt, İrfan, Kur'an Açısından Din Eğitiminde Adalet, Ölçü, Denge, İşaret Yay. İstanbul 2000, s.11.

5. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Bu araştırmadan anlaşılan o ki insan için yarış, fitri bir tutkudur. Asıl olan bu tutkuyu görmezden gelmek, yok saymak, bastırmak veya bitirmek değil, doğru ve faydalı olana yönlendirmektir. Araştırmamızdan çıkarttığımız sonuçlar şunlardır:

- İnsan doğası itibariyle aceleci bir yapıya sahiptir. Bu aceleci yapısı başka etkenlerle de birleşerek onun için hayatı bir yarışa çevirmektedir.
- Yarış hayatın bir gerçeğidir. İnsan hayatındaki yarışların belirlenmiş bir tarzı yoktur ve yarışlar belli bir alanla da sınırlanmış değildir. Hayatın her alanında gözlemlenen bir yarış olgusu vardır.
- İnsanı yarışmaya iten birçok etken vardır. Bu etkenleri iç ve dış etkenler olarak sınıflandırabiliriz. İç etkenlerin başında öncelikle insanın aceleci doğası geliyor. Ayrıca sadece kendini düşünme (bencillik), kıskançlık, kendini beğenme (narsizim), başkalarına hükmetme arzusu, mükemmel olma isteği, başarılı olma güdüsü ve başkalarını mutlu etme erdemi gibi sebepler de iç etkenler arasındadır. Dış etkenlerin başlıcaları ise insanlar arası “eşitsizlikler”, “farklılıklar”, “örgütlü yaşam”, “toplumsal yönlendirmeler”, “sistemsel zorunluluklar” ve “zamanı geçirme endişesi” şeklinde sıralanmıştır.
- Toplumsallaşma sürecinde insan, yarış fikri ile ilk defa bebeklik/çocukluk döneminde karşılaşmakta; yarış duygu ve düşüncesi o dönemde dinlenen masallar ve izlenen çizgi filimler yoluyla ortaya çıkmaktadır.
- Etik değer açısından yarışların iyi ve kötü yönleri bulunmaktadır. Yarışlar niyet ve hedefe göre olumlu veya olumsuz değer kazanmaktadır. Sürekli yarış ortamı insanı yormakta ve hayata karşı bir yılgınlığa sürüklemektedir.
- Kur'an-ı Kerim insanın aceleci olan özünü doğruluyor. İnsanda yaratılıştan “acelecilik” vasfının bulunduğu bu vasfi sebebiyle insanın işlerinde aceleci davrandığına ve fakat bunu kontrol etme güç ve imkânının da insana verildiğine işaret ediyor. İnsanın hayırlı işlerde acele etmesi/yarışa girmesi olumlu/iyi bir davranış olarak görülüp tavsiye edilirken; aksine zararlı ve kötü işlerde acele etmesi ise olumsuz ve kaçınılması gereken bir davranış olarak görülüyor ve kınanıyor. O halde kendi başına acelecilik vasfına sahip olmak nötr bir hal olup, onu eksi veya artı bir değer olarak değerlendirebilmek için o halin nereye yöneldiğine bakmak gerekiyor.
- İnsanın aceleci yapısı ile dünyanın ahirete göre hemencecik elde edilen bir yer (acile) oluşu arasında sıkı bir çekim gücünün olduğu görülüyor. Aradaki bu yakın çekim sebebiyle olsa gerek insan ahiretten daha çok dünyaya yöneliyor.
- Kur'an'a göre hayattaki yarış insan için normal ve meşru bir olgu olarak kabul ediliyor. Ancak yarışın ne için yapıldığı konusu Kur'an'ın önem ve öncelik verdiği bir konudur. Ahiretteki büyük kazanç için dünyada hayırlı işlerde yarış yapmanın zorunlu ve önemli bir görev olduğu sonucu ortaya çıkıyor.
- Kur'an'a göre bu dünyada yarışanlar üç gruptur. Bunlar: 1. İnkâr ve ifsatta yarışanlar; bunlar ahirette kaybedenlerdir. 2. İman ve iyilik yapmada yarışanlar; bunlar ahirette kazananlardır. 3. Oyun ve eğlence için yarışanlar. Bu yarışlara cevaz verilmiştir.
- İnsanların yarışsadece bu dünyayı elde etmekle sınırlı olmamalıdır. Kur'an, ahiretteki nimetleri ve güzellikleri elde etmek için hayırlarda yarışmaya teşvik eder. Bu yarışta önde olanların mukarra bundan/Allah'a yakın olanlardan olacağı müjdesini verir.
- Kur'an'a göre Müslümanın hayat yarışındaki hedef ve gayesidiğer insanlardan farklı olmalıdır. Bir Müslüman sadece dünyevi çıkarlar ve arzular için yarışan insanlardan farklı olarak bu yarışta Kur'an ve Sünnet'in öğrettiği tarzda, sadece Allah rızası için, iyiliği yaymak üzere ve cennetlere doğru, dinin belirlediği kurallar çerçevesinde koşacaktır. Onun en üstün ve en son hedefi sadece bu dünyaya ait bir başarı ve mutluluk olmayacak; o dünya ve ahiret dengesini gözeterek bu yarışa katılacak ve sonsuz mutluluk ve huzur diyarı olan cennete ulaşacaktır.

KAYNAKÇA

- Ahteri, Mustafa b. Şemseddin, Ahter-i Kebir, Matbaayı Amire, İstanbul 1302.
- Başkurt, İrfan, Kur'an Açısından Din Eğitiminde Adalet, Ölçü, Denge, İşaret Yay. İstanbul 2000.
- Canan, İbrahim, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yay. Ankara 1989.
- Cebeci, Lütfullah, "İnsanlığın Yarışı", Altınoluk Dergisi, İstanbul 1986, S. 7, s.3.
- Doğan, Mehmet, Büyük Türkçe Sözlük, Gerçek Hayat, İstanbul 2001.
- EbîDâvûdSüleymân b. Eş'as es-Sicistânî, Sünen-i Ebi Davud, Darulhyai's-Sünnetin-Nebeviyyeti, Kitabu'l- Cihad, ts.
- Elmalılı M. Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, Azim Dağıtım, İstanbul 1992.
- Eraslan-Çapan, Bahtiyar, Satıcı, S. A., Yılmaz, M. F., Kayış, A. R. (2015). Karanlık Üçlü Ölçeği: Türkçeye uyarlama çalışması, 13. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresinde sunulmuştur, 7-10 Ekim, Mersin, Türkiye.
- Ersanlı, Kurtman, (2014). "Toplumun Öğretmenden Beklentileri", Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 7 (1) , 45-48.
- FahreddenRazi, Mefatihü'l-Gayb, Daru'l-Fikr, Beyrut 1981
- Firuzabadi, Mecdüddin Muhammed b. Yakub, Kamusu'l-Muhit, Daru'l-Hadis, Kahire 2008.
- Gazzali, Ebu Hamid Muhammed, İhyauUlumiddin, Daru'l-Kalem, Beyrut ts.
- Horney, Karen, Çağımızın Tedirgin İnsanı,(Trc. Ayda Yörükân) Tur Yay., İstanbul, 1980.
- İ.YadigârAkbayırlı, Betül Aydın, "Bir Ölçek Geliştirme Çalışması: Rekabetçi Tutum Ölçeği (RTÖ): Geliştirilmesi, Güvenirliği ve Geçerliliği", M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi Yıl: 2000. Sayı 12, Sayfa: 9-24.
- İbnManzur, CemalüddinEbu'l- Fadl Muhammed b. Mükerrrem, Lisanü'l- Arabi'l- Muhit fi'l-Lüga, DarüLisani'l-Arap, Beyrut 1970.
- İrfan Erdoğan, "Tv'de Popüler Yarışma: Modern Gladyatörlerin Kansız Ölümü", Bilim ve Ütopya, Nisan 2004, s.16-19.
- İsfehani, Ragıb, el-Müfredat fi Garibi'l-Kur'ân, Daru'l-Marife, Beyrut 2010.
- Kasapoğlu, Abdurrahman, "İnkâr ve Acelecilik Karakteri", Kelam Araştırmaları, 4: 1 (2006), s. 91-112.
- Kurtubi, Muhammed bin Ahmed bin EbîBekr, el-Camiülil-Ahkamü'l-Kur'an,(Tahkik: Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî), Müessesetü'r-Risale, Beyrut 2006.
- Kutup, Seyyid, Fi Zılâli'l-Kur'an, Daru's-Şuruk, Kahire 2003.
- Maturidi, Ebu Mansur Muhammed b. Muhammed, Te'vilatüEhli's-Sünne (Tahkik: Fatıma Yusuf el-Haymi), Müessesetü'r-Risale, Beyrut 2004.
- Mevdudi, Ebu'l-A'lâ, Tefhimü'l-Kur'ân(Trc. M.HanKayani, Y. Karaca, N. Şişman vd.), İnsan Yay. İstanbul 2005.
- Mutahhari, Murtaza, İnsan-ı Kamil, (Çev. Şeyhmus Okur), Akademi Yay. İstanbul 1989.
- Parlatır, İsmail, Osmanlı Türkçesi Sözlüğü, Yargı Yay. Ankara 2012.
- Sedat Adıgüzel, "Bazı Azerbaycan Masallarında Yarış ve Rekabet Örnekleri" ACTA TURCICA, Yıl 2, Sayı 1, Ocak 2010.
- Şeyda Çilden, "Müzik, Çocuk Gelişimi ve Öğrenme", G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi Cilt 21, Sayı 1 (2001) 1-8.
- Taberi, Ebu Cafer Muhammed b. Cerir, Tefsiru't-Taberi, Camiu'l-Beyan an Te'viliAyı'l-Kur'ân (Tahkik; Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî), Kahire 2001.
- Tuncer Asunakutlu, Elif Karabulut Temel, Serkan Dirlik, "İnteraktif Karar Kuramı Bağlamında Rekabetin Nedenselliği Üzerine Bir Çözümleme" Celal Bayar Üniversitesi S.B.E., Sosyal Bilimler, C. 8/1 (2010) s.115-128.
- Tüfenkçi, Semra, "Rousseau'da İnsan Doğası ve Değerler Eğitimi", Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 2017/2, c. 16, sayı: 32, s. 487-506.

Yahya b. Adi, Tehzibü'l- Ahlak, Çev. Harun Kuşlu, TYEKB Yay. İstanbul 2003.

Zemahşeri, Ebü'l-Kâsım, Mahmûd b. Ömer, el-Keşşâf an Hakâikı Gavâmizî't-Tenzîl ve Uyûni'l-Ekâvîl fî Vucûhi't-Te'vîl (Tahkik: Adil Ahmet Abdulmevcud, Ali Muhammed Muavviz), Mektebetü'l-Abikan, Riyad 1998.

<http://www.gercek hayat.com.tr/yazarlar/maarif-meselesi/> (Erişim: 01.06.2020.)

<https://islamansiklopedisi.org.tr/> (Erişim: 29.01.2021)

<https://sozluk.gov.tr/> (Erişim: 01.06.2020.)

https://tr.wikipedia.org/wiki/Kategori:Yar%C4%B1%C5%9Fma_programlar%C4%B1, (Erişim: 31.05.2020.)

<https://www.sabah.com.tr/aktuel/2013/12/30/cagin-hastaligi-mukemmeliyetcilik>. (Erişim: 31.05.2020.)